

- смерть або серйозної шкоди будь-якій особі; протиправна утилізація, переробка, зберігання, транспортування, експорт чи імпорт відходів, в тому числі, небезпечних, що спричинили смерть або серйозну шкоду будь-якій особі та ін. (ст. 2 - Умисні дії).
29. Під такими злочинами розуміються діяння, що містяться в ст. 2, однак вчинені з необережності або як мінімум із злочинної недбалості (ст. 3 - Злочини з необережності).
30. Діяння, передбачені в ст. 2 Рішення.
31. У вищезгаданих Рекомендаціях Ради ЄС, що розкривають сутність зазначеного принципу, вказується наступне: у відповідності з принципом "забруднювач сплачує" встановлення стандартів і платежів є основним інструментом, що застосовується органами державної влади в цілях попередження забруднення. Мета платежів полягає, по-перше, в тому, щоб заохотити забруднювача вжити заходів, спрямованих на цілі скорочення забруднення, і, по-друге, змусити його оплачувати свою долю витрат, пов'язаних із заходами по ліквідації і скороченню забруднення, що вживаються державою. /Див.: Рекомендація Ради ЄС від 3.03.1975 р. щодо розподілу затрат і дій державних органів влади з екологічних питань /ОJ. L. 194, 25.07.1975.
32. Див., зокрема ст. 63 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. //Європейський Союз. Консолідовані договори. – К., 1999.

The article examines the main approaches and mechanisms of legal regulation of environmental policy within European Union. Special attention is given to the institution responsible for environmental violations and crimes in Environmental Law EU.

Keywords: *Environmental Policy of European Union, European Union's Environmental Law, principle of "polluter pays", the institution of responsible for environmental crimes and the adaptation of environmental legislation and others.*

В статье анализируются основные подходы и механизмы правового регулирования экологической политики в рамках Европейского Союза. Отдельное внимание уделяется исследованию института ответственности за экологические правонарушения и преступления в праве окружающей среды ЕС.

Ключевые слова: *экологическая политика ЕС, право окружающей среды ЕС, принцип «загрязнитель платит», институт ответственности за экологические преступления, адаптация экологического законодательства и др.*

УДК 342.951.: 351.82

С.М. Юрченко,
доцент кафедри міжнародного права і
порівняльного правознавства,
Київський міжнародний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано значення адміністративного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, цілі і напрямки державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, визначені режими допуску іноземних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, проаналізовано систему нормативно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна діяльність, адміністративно-правовий режим, державне регулювання ЗЕД, суб'єкти ЗЕД.*

Фахівці у сфері адміністративного права, зокрема Битяк Ю.П. [1], Крегул Ю.І. [5], сходяться на думці, що найскладнішим об'єктом регулювання адміністративного права є економіка. Економіка – складна поліструктурна система, метою якої є задоволення потреб суспільства [5].

Жодна держава не відмовляється від управління економікою, адже економіка має фундаментальне значення для існування суспільства. Навіть ліберальні держави виробляють загальні

правові умови економічної діяльності. Держава зобов'язана принаймні забезпечити функціонування економічної системи через надання гарантії суб'єктам господарської діяльності. В умовах міжнародного розподілу праці та створення світового ринку важливим складником економіки кожної держави є зовнішньоекономічна діяльність.

Значення зовнішньоекономічної політики у розв'язанні національних економічних проблем підвищується зі зростанням міжнародної торгівлі. Частиною процесу реформ, що відбуваються в Україні, стала орієнтація на повномасштабне включення до світової економічної системи. Лібералізація, скасування державної монополії на зовнішню торгівлю, збільшення кількості суб'єктів зовнішньоторгового обігу не є відмовою держави від втручання в систему регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Більше того, світовий досвід свідчить, що відбувається посилення та диверсифікація такого впливу, пріоритети, принципи, механізми та інструменти якого взаємоузгоджені на міжнародному рівні в двосторонніх та багатосторонніх угодах. Одним із вирішальних факторів визначено підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики держави, яка повинна забезпечити зміцнення позицій країни у світовій торгівлі та сприяти виходу її продукції на нові ринки.

Для того, щоб забезпечити ефективне функціонування ринку і досягнення поставлених цілей, повинна бути створена національна система, яка відповідатиме основним вимогам міжнародного правового простору. Крім того, необхідне створення ефективних механізму та інституцій системи для забезпечення належного виконання зазначених правил.

В Україні триває формування зовнішньоекономічної політики та ефективного механізму правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Міжнародне рейтингове агентство Standard and Poors 2008 року в рейтингу держав за рівнем сприятливості для ведення бізнесу розмістило Україну на передостанньому місці, зазначивши, що основною причиною такої ситуації є не високий рівень оподаткування, а система адміністративного регулювання.

Проблема визначення адміністративно-правових режимів, серед інших й адміністративно-правового режиму зовнішньоекономічної діяльності, представлена у роботах вітчизняних і закордонних науковців. Науковій розробці проблеми регулювання зовнішньоторговельної діяльності присвячені роботи О.С. Алексєєва, О.Д. Градовського, М.О. Захарова, Ф.Ф. Кокошкіна, М.М. Коркунова, М.І. Лазаревського, Б.Е. Нольде, а також сучасних українських та російських державознавців В.Б. Авер'янова, Н.Г. Александрова, А.П. Альохіна, М.В. Баглая, Д.М. Бахраха, І.Л. Бачило, А.С. Білоуса, Ф.Г. Бурчака, Б.Н. Габричидзе, С.С. Головатого, В.М. Горшеньова, Б.М. Лазарева, Л.В. Ковалю, Ю.М. Козлова, В.В. Копейчикова, Л.Т. Кривенко, М.А. Крутоголова, А.І. Кудряченко, О.Є. Кутафіна, С.Л. Лисенкова, А.Ф. Ноздрачова, Л.А. Окунькова, В.Ф. Опришка, В.Ф. Погорілка, Н.А. Сахарова, Б.О. Страшуна, Ю.О. Тихомирова, Ю.М. Тодики, В.Є. Чиркіна, В.М. Шаповала, М.А. Шафіра, К.Ф. Шеремета, В.А. Шувалової, О.І. Ющика.

Зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) України, як зазначено у ст. 18 Конституції, спрямована на забезпечення національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі основних принципів і норм міжнародного права.

Відповідно до ст. 380 Господарського кодексу України, державне регулювання ЗЕД спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку всіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин і використання суб'єктами ЗЕД доходів та інвестицій, заохочення інвестицій та обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності [3].

Відповідно до ст. 3 Закону України про зовнішньоекономічну діяльність, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

- фізичні особи громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами

згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;

- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України [8].

Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак [8].

Фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно із законами України.

Фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці. Фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянами якої вони є. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи [8].

Для іноземних суб'єктів господарської діяльності Законом України про зовнішньоекономічну діяльність запроваджуються три види правових режимів – національний, найбільшого сприяння та спеціальний.

Національний режим означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів. Зокрема, національний режим для іноземних інвесторів було встановлено у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі, оскільки пільговий режим для іноземних інвесторів означає дискримінацію національних інвесторів.

Режим найбільшого сприяння означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватись іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги щодо них встановлюються в межах спеціального режиму, визначеного нижче [8].

Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі.

Спеціальний режим застосовується до територій спеціальних економічних зон, наприклад, встановлених на підставі прийняття законів України про створення спеціальних (вільних) економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму міжнародними договорами України. Спеціальний режим у зовнішньоекономічній діяльності зазвичай означає надання пільг і преференцій.

При встановленні національного режиму та режиму найбільшого сприяння порівняння здійснюється з правовим режимом, визначеним для національних суб'єктів у даній сфері господарської діяльності, а при наданні режиму найбільшого сприяння відбувається порівняння між правовими режимами, наданими у даній державі господарюючим суб'єктам різної державної приналежності.

Держава у сучасному розумінні є особливим механізмом, покликаним забезпечувати соціальну стабільність у суспільстві. Одним з основних засобів досягнення зазначеної мети є вироблення і проведення в життя економічної політики держави. В умовах інтеграції та глобалізації, внаслідок міжнародного поділу праці на основі теорії абсолютних переваг світ перетворився у «глобальне село», де сукупність економік окремих держав становлять єдину взаємозалежну систему – світове господарство. Держава володіє суверенітетом щодо визначення своєї економічної системи і налагодження співробітництва з іншими державами. Проте відбувається реальний процес, який Р. Штобер називає «емансипацією економіки», коли економіка орієнтується не на державні кордони, а на ринки, тобто виходить за національні кордони [10]

Особлива увага має приділятися державному регулюванню зовнішньоекономічної діяльності. Виникає питання про межі державної відповідальності за економічний розвиток в умовах регіоналізації та глобалізації економіки.

Німецький юрист Рольф Штобер, з огляду на важливість стабільного економічного розвитку, обґрунтував необхідність виокремлення окремої галузі права – господарсько-адміністративного, а для регулювання зовнішньоекономічної діяльності зокрема – формування зовнішньоекономічного адміністративного права. На його думку, необхідність у господарсько-адміністративному праві виникає коли держава має намір впорядкувати відносини господарюючих суб'єктів [10].

У вітчизняній доктрині теж обґрунтовується виокремлення окремої галузі права, предметом регулювання якої є відносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності [9].

Проте, термін «зовнішньоекономічне право» ще не увійшов до наукового і нормативного обігу, і його закріплення потребує вирішення цілої низки питань [2].

Проблеми пов'язані з тим, що зовнішньоекономічна діяльність має комплексний характер, а саме при її здійсненні фізичними і юридичними особами як суб'єктами господарського права, важливим елементом правового регулювання є валютне, митне, фінансове, антимонопольне регулювання, яке становить публічний порядок держави.

Стан економіки, ефективність і рівень її розвитку залежить від здатності держави організувати економічну діяльність і здійснювати управління нею. Управління економікою є однією з головних функцій держави.

Проте держава з ринковою економікою не може використовувати напряму командно-адміністративні методи управління і здійснювати управління економікою «в ручному режимі», тобто розв'язувати конкретну проблему через прийняття окремих розпоряджень. Державне управління економікою повинне базуватися на загальних економічних закономірностях, ґрунтуватися на конституційних положеннях щодо основних функцій держави і забезпечувати макроекономічну стабільність шляхом розроблення стабільної і транспарентної системи принципів і норм державного управління економікою.

Основними напрямками державного управління у сфері економіки є фінансова політика, грошово-кредитна політика і зміцнення банківської системи, інноваційно-інвестиційна діяльність, приватизація, ефективне управління державними підприємствами, зовнішньоекономічна політика, забезпечення платіжного балансу країни, заробітна плата, соціальний захист населення, стимулювання підприємництва [6].

Механізм державного управління економікою включає систему організаційно-правових структур і систему організаційно-правових методів і форм державно-управлінського впливу на відносини в даній сфері. Під організаційно-правовими структурами слід розуміти суб'єктів державного управління економікою. А організаційно-правові методи і форми – це засоби і прийоми, які використовуються суб'єктами управління для реалізації власних повноважень [6].

Основною правовою формою реалізації державної політики є затверджені Верховною Радою загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку та охорони навколишнього природного середовища [7].

Нормативне визначення зовнішньоекономічної діяльності міститься у ст. 1 Закону України про зовнішньоекономічну діяльність [8], відповідно до якого, зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Державне регулювання зовнішньоекономічних відносин передбачає створення відповідних умов та механізмів (правових, економічних, інституційних) для ефективного розвитку відносин, здійснення діяльності в цій сфері [5].

Правове регулювання економічної діяльності не кодифіковане. Воно є системою законів і підзаконних нормативно-правових актів, які прямо або опосередковано стосуються діяльності різних учасників економічних відносин. Питання кодифікації адміністративного регулювання економічного права ставилися ні у вітчизняній, ні в іноземній доктрині.

Наразі неможливо уявити країну, економіка якої б розвивалася без участі у світовому торговому обороті, оскільки від ступеня її залучення у міжнародний розподіл праці залежить рівень економічного розвитку країни.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств – це виробничо-комерційна діяльність, орієнтована на експорт продукції, послуг, а також діяльність, пов'язана з імпортом засобів виробництва, технологій, товарів, послуг і капіталів. Зовнішньоекономічна діяльність виконує низку

функцій, а саме: сприяє підвищенню рівня економічного розвитку до загальносвітового; здійснює порівняння національних і світових затрат виробництва; дозволяє реалізувати переваги від міжнародного розподілу праці.

Міжнародне економічне співробітництво може як забезпечувати переваги, так і виявляти проблеми функціонування національних економік. Так, на думку Дідківської Л.І., недоліками зовнішньоекономічного становища України (гальмами інтеграції) є певна відірваність від головних напрямів сучасного науково-технічного й економічного розвитку; слабе та нераціональне залучення країни до міжнародного поділу праці; висока ресурсомісткість виробництва за недостатності паливно-енергетичних ресурсів (велика енергозалежність від інших країн); нераціональна структура експорту та імпорту; неадаптоване до європейського та світового вітчизняне законодавство; залежність від міжнародних фінансових організацій (значний зовнішній борг країни); наявність бюрократичних перешкод, корумпованість державних службовців; внутрішня політична нестабільність [5].

З другого боку, сприятливими факторами входження економіки України до світового господарства вважаються геополітичне становище (міст між Західною Європою та Азією); досить кваліфікована та дешева робоча сила, здатна до висококваліфікованої та наукомісткої праці; багаті природні ресурси, сприятливі природно-кліматичні умови; потенційно великий ринок товарів і послуг; значний науково-технологічний потенціал країни [5].

До фундаментальних причин, які сприяють розвитку міжнародних економічних відносин належать нерівномірність економічного розвитку, відмінності в ресурсах, як сировинних, так і робочої сили, нерівномірність розміщення фінансових ресурсів, політична система, науково-технічний рівень, географічне розташування, природні і кліматичні умови [4]. Проте наявність усіх вищезазначених ресурсів без ефективного управління ними не може поставити країну в коло лідерів у міжнародних економічних відносинах, і, навпаки, продумана стратегія розвитку і її ефективна адміністрація може вивести країну на провідні позиції. Наприклад, Японія, яка дуже обмежена в корисних копалинах, є одним зі світових лідерів автомобільної промисловості, Ізраїль в пустелі вирощує овочі, які експортує навіть в Україну («аграрну державу»), єгипетський туристичний сектор заробляє, катаючи туристів пустелею.

Література

1. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2. Вершинин А.П. Внешнеэкономическое право. Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М), 2001. – 256 с.
3. Господарський кодекс України // ВВР України. – 2003. № 48.
4. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
5. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: навч. посіб. – К.: Знання Прес, 2000. – 209 с.
6. Крегул Ю.І. Організаційно-правові засади управління економікою України: навч. посібник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 398 с.
7. Про Державне прогнозування та розробку програм економічного і соціального розвитку України. Закон України // Відом. Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – С. 195.
8. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 9. – С. 55.
9. Сміян Л.С., Нікітін Ю.В. Правові основи інвестиційної та інноваційної діяльності. Кримінологічний аспект: навчальний посібник. – К.: КНТ, 2006. – 368 с.
10. Штобер, Рольф. Хозяйственно-административное право. Основы и проблемы. Мировая экономика и внутренний рынок = Allgemeines- und Wirtschaftsverwaltungsrecht. Grundlagen des Wirtschaftsverfassungs- und Wirtschaftsverwaltungsrechts, des Weltwirtschafts- und Binnenmarktrechts; пер. с нем. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 400 с.

In the article the importance of administrative regulation of foreign economic activities is examined, goals and directions of state regulation of foreign economic activity are analyzed, legal regimes of access of foreign economic agents are defined, the system of normative legal regulation of foreign economic activity is analyzed.

Keywords: *foreign trade, administrative and legal regime, government regulation of foreign trade, the trade community.*

В статье проанализировано значение административного регулирования внешнеэкономической деятельности, цели и направления государственного регулирования внешнеэкономической деятельности, определены режимы допуска иностранных субъектов внешнеэкономической деятельности, проанализировано систему нормативно-правового регулирования внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: *внешнеэкономическая деятельность, административно-правовой режим, государственное регулирование ВЭД, субъекты ВЭД.*